

Dünya neft bazarında vəziyyət və Azərbaycanın post-neft siyasəti

OPEC+ neft qiymətlərinin barel üçün 60 dollardan aşağı düşməsinə qorxur, lakin artıq global qiymətləri məcburi təxmini etmək niyyətində deyil. İstehsal artımının dayandırılması müvəqqətidir. OPEC gələcəkdə bu istiqamətdə davam etmək niyyətindədir.

Neft ixrac Edən Ölkələr Təşkilatının (OPEC) 8 aparıcı üzvü 2026-cı ilin 1-ci rübündə neft hasilatını artırmamaq qərarını verib. Neft hasilatı kvotaları 2025-ci ilin dekabr ayı səviyyəsində qalacaq. Bu ilin

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Azad sahibkarlığın və liberal iqtisadiyyatın təşviqi" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

aprel ayında təşkilat tədricən hasilatı artırmağa başlayıb, lakin indi Brent xam neftinin qiymətinin barel üçün 60 dollardan aşağı düşməsinə qorxur və yeni ildə 3 ay fasilə vermək qərarına gəlib.

Bazar tələb və təklifdəki dəyişikliklərə həssas olaraq qalır və onun sabitliyi əsas oyunçuların qərarlarından asılıdır. Təşkilat əlbəttə, istehsal həcmi tənzimləmələrinə davam edəcək və bazarın vəziyyətindən asılı olaraq əlavə qərarlar qəbul ediləcək. Bu addımlar OPEC+-a neft bazarında sabitliyi qorumağa davam etməyə imkan verəcək.

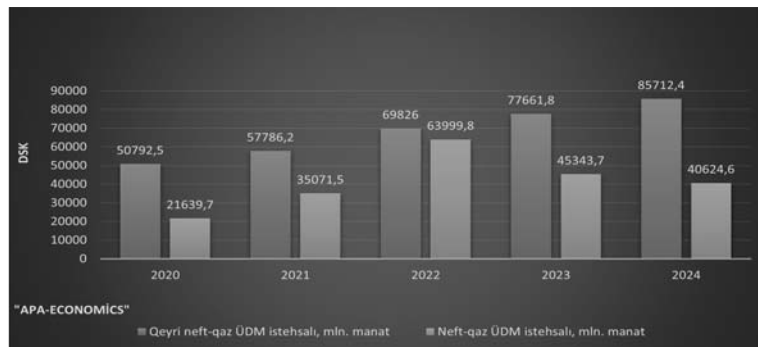
Yanvar, fevral və mart aylarında fasilə gözlənilir. Maraqlıdır ki, apreldə nə baş verəcək - OPEC+ üzvləri 2025-ci ilin aprelinde olduğu kimi yeni istehsal artımı dalğasına başlayacaqlar, ya yox. Bu ilki vəziyyət təkrarlanacaq mı? Bunu indidən demək çətindir, güman ki aprelə yaxın vaxtda buna baxılacaq.

Fasilə bazara daxil olan bütün neft həcmələrini həzm etmək və yeni həcmələri daxil olmağa davam etmək üçün vaxt vermək məqsədilə edilib, çünki bir çox ölkə hələ də hasilatı tələb olunan səviyyəyə çatdırmayıb. Bundan əlavə, aşağı yənacaq sərfiyyatı mövsümü başlayıb, sürət mövsümü isə adətən yazda başlayır. Buna görə də onlar aprel ayına qədər fasilə veriblər.

Hasilatın yüksəliş mövsümü ilə sinxronlaşdırılması məntiqi davam edir. Aşağı mövsüm qüvvədə olduğundan istehsalda artım yoxdur. Yeni yüksəliş mövsümü yazda başlayanda OPEC+ 2025-ci ildə olduğu kimi, hasilatı artırmağa başlaya bilər. Lakin hər şey qiymətdən asılı olacaq, hər bir halda OPEC+ neftin 60 dollardan aşağı düşməsinə istəməz.

Ekspertlər hesab edir ki, əgər qiymətlər aprel ayına qədər barel üçün 60 dollar və ya daha aşağı olarsa, OPEC+ fasiləni daha bir ay

uzadacaq və əgər qiymətlər barel üçün 65 dollar və ya daha yüksək olarsa, aprel ayının əvvəlində yeni istehsal artımı dalğası gözləyə bilər.

rik.

Ümumiyyətlə, OPEC+ qəsdən hasilatı azaltmır. OPEC üzvləri bazar paylarını genişləndirməyi hədəfləyiblər. Buradakı məntiq belədir: əgər neft qiymətləri aşağı qalsaydı, OPEC-in üzvü olmayan ABŞ kimi səmərəsiz istehsalçılar bazarı tərk edərdilər.

OPEC+ global qiymətləri dəstəkləmək üçün neft hasilatını azaldan və balanslaşdırıcı təchizatçı kimi çıxış edən təşkilatdır. Lakin təşkilat indi ABŞ-in neft bazarında bu rolunu öz üzərinə götürməsinə istəyir. Bu, bir çox bazar oyunçusunun OPEC+-in siyasi qərarla qaçılmaz olaraq hasilatını azaldacağına inanmasına səbəb olur, yeni qiymətlər düşməyəcəyi üçün riskli, yüksək xərcli layihələrə başlaya bilərlər.

İndi təşkilat qiymətləri aşağı salmaq və ya bazar balanslaşdırıcısı kimi çıxış etmək niyyətində olmadığını nümayiş etdirir. Bu yolla həm də riskli layihələri bazardan çıxarmaq istəyir.

Neft şirkətləri qiymət hətta hər barel üçün 60 dollar olsa belə, rahatlıq hiss etməyə başlayırlar. Lakin OPEC+ bazar payını geri almaq üçün buna dözməyə hazırdır.

Ölkələr arasında müqayisədə baxsaq, Səudiyyə Ərəbistanında ən aşağı xərc var - orta hesabla barel üçün 10-15 dollar. Rusiyada daha yüksək xərc var - vergilər də daxil olmaqla 20-25 dollar. ABŞ-da şist hasilatı ən bahalıdır, orta xərc təxminən 40-50 dollar, bəzi sahələrdə isə daha yüksəkdir. Freedom Finance Global-in analitikləri qeyd edir ki, Kanadada ən bahalı layihələr qatran qumlarının hasilatıdır, burada istehsal xərci çox vaxt barel üçün 50 dollardan çoxdur.

Neft hasilatının birbaşa xərcərinə əlavə olaraq, nəqliyyat xərci, vergilər, infrastrukturun saxlanması

rilməsinə səbəb olur.

Bu baxımdan ekspertlər hesab edir ki, OPEC+ ABŞ-in yeni bazar qiyməti balanslaşdırıcısı olacağına ümid edir, çünki o, bu rol oynamağa məcbur olacaq.

ABŞ hazırda pik həddə çatıb - tarixi maksimum səviyyədə hasilat. Lakin dünya bazarında neftin qiyməti düşərsə, bu, şist quyularının yüksək qiyməti səbəbindən ABŞ istehsalının azalmasına səbəb olacaq. Təchizat çatışmazlığı ilə qiymətlər yenidən artacaq və istehsal da artacaq. Bu yolla ABŞ təbii olaraq bazarı balanslaşdıracaq. Bu şəraitdə OPEC artıq bazarları itirmir; əslində onları geri qazanır.

Ümumilikdə, alyans müqavilədən olduqca effektiv şəkildə çıxıb: 2025-ci ilin sonuna qədər 8 aparıcı üzvün - Səudiyyə Ərəbistanı, Rusiya, İraq, BƏƏ, Küveyt, Qazaxıstan, Əlcəzir və Omanın - kvotası 2025-ci ilin mart ayı səviyyəsini gündə təxminən 2,9 milyon barel üstələ-

ması və kapital qoyuluşlarının da

olduğunu nəzərə almaq vacibdir, buna görə də şirkətlər üçün faktiki zərər nöqtəsi sadə istehsal xərcindən daha yüksəkdir.

Buna görə də, neft qiymətləri 60 dollar olduğu üçün Yaxın Şərq, xüsusən də Səudiyyə Ərəbistanı, aşağı qiymətlərlə belə gəlirliliyi qorumaq üçün ən asan dövrünü keçirir. Rusiya şirkətləri də belə şəraitdə fəaliyyət göstərə bilərlər, baxmayaraq ki, mənfəət azalır. Amerika şist şirkətləri və Kanada istehsalçıları ən çətin dövrlərlə üzləşirlər, çünki layihələrinin əhəmiyyətli bir hissəsi gəlirsiz hala gəlir və bu da iş yerlərinin və investisiyaların iti-

yəcək ki, bu da iki illik global tələb artımına bərabərdir. Eyni zamanda, bazar neft qiymətlərində kəskin dalğalanmalardan qaçılır - 2020-ci ildə, COVID-19 pandemiyasının ən kəskin mərhələsindən əvvəl qiymətlərin barel üçün 30 dollara düşməsinə qədər fərqli olaraq.

Ekspertlərin fikrincə, İraq müharibəsinin nəticələrinin Çində sürətli tələb artımı ilə birləşdiyi 2004-cü ildə başlayan yüksək neft qiymətləri dövrü başa çatmaq üzrədir. Qarşıda nisbətən aşağı qiymətlər dövrü var.

Bu baxımdan neft istehsalçısı və ixracatçısı olan ölkələrin iqtisadiyyatının diversifikasiyası son dərəcə vacibdir.

Bir ölkələr bu istiqamətdə ciddi investisiyalar yatırılar və gəlirlərində qeyri-neft sektorunun payını artırmaqda davam edirlər.

Azərbaycan da son dövrlərdə post-neft dövrünə hazırlığını aparır, qeyri-neft sektorunun inkişafına böyük vəsaitlər yönəldilir. Nəticədə son illərdə dövlət büdcəsinin gəlirlərində qeyri-neft sektorunun payı xeyli artmışdır, artıq büdcə gəlirlərində üstünlük təşkil edir.

2026-cı ilin dövlət büdcəsində neft-qaz ÜDM-nin 2,4 faiz azalması fonunda qeyri-neft qaz ÜDM-i 5 faizlik artımla proqnozlaşdırılır. Dövlət büdcəsi gəlirlərinin 43 faizi və ya 16,4 milyard manatı neft, 57 faizi və ya 22,2 milyard manatı qeyri-neft iqtisadiyyatının payına düşür.

Ölkə iqtisadiyyatının strukturunda qeyri-neft-qaz sektorunun payının 2025-ci ildəki 72 faizdən 2026-cı ildə 76 faizə çatacağı gözlənilir. 2029-cu ildə isə bu pay 80 faizə çatacaq ki bu da çox yüksək göstəricidir və iqtisadiyyatın neft asılılığından maksimum sığortalıması deməkdir. ÜDM-də özəl bölmənin payının 81 faizə, təkcə xidmət sektorunun payının isə 43 faizə çatacaq.

2019-2025-ci illərdə qeyri-neft-qaz sektorunda ÜDM-in nominal həcmi 2 dəfə, real həcmi isə 1,4 dəfə böyüyüb. Bu da son dərəcə vacib məqamdır.

Göründüyü kimi, Azərbaycan iqtisadiyyatı son 10-15 ildə daha böyük miqyasda diversifikasiya olunub və qeyri-neft sahələrində istehsalın artımı davam edir.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında qeyri-neft sektorunun payının maksimuma çatdırılmasını prioritet elan edib və son dövrlərdə həyata keçirilən dövlət proqramları bu məqsədin həyata keçirilməsini təmin edib. Ölkəmizin strateji valyuta ehtiyatları 82 milyard dolları ötüb. Global iqtisadi təlatümlər zamanı bu ölkənin maliyyə və iqtisadi sığortalımasını təmin edən əsas faktorlardan biridir.

Elçin Bayramlı